

6.) A román nemzetiségű csapatok (tartalékos törzsek) áthelyezése a Monarchia belsejébe, illetve feltétlenül megbízható csapatok átírányítása Erdélybe kilátásba helyezendő abban az esetben, ha az uszítások és szökések jelentős mértékben sokasodnának, és ennek következtében a katonai tényezők körében elhatalmasodna a tényleges bizonytalanság érzése. Ehhez már most tervszerű előkészületeket kellene tenni.

VI.) Mellékelten még felterjesztjük a Tordán található kormánybiztosnak a katonai parancsnokság által bekért nézetét ez ügyben.

Benyújtott a Hadseregfőparancsnokságnak, a Hadügyminisztériumnak és Pflanzer hadtestparancsnoknak. Matanović s. k. altábornagy.

A másolat hitelül: Klaus s. k. lovaskapitány.

Budapest, 1915. évi január hó 22-én.

König s. k.
s[egéd]hiv[atali] főigazgató.

M. KIR. HONVÉDELMI MINISTERIUM
ELNÖKI KIADÓ HIVATALA [pecsétje]

C

1915 jan. 7

Gr. Tisza István miniszterelnök átirat-fogalmazványa a nagyszebeni katonai parancsnoksághoz, annak Betegh Miklós erdélyi kormánybiztossal történt sürgönyváltására vonatkozóan „az erdélyi románság magatartása” tárgyában¹

ME 1915–XII.res.–450 (98/res. 915–19)
(Német nyelvű gépirásos fogalmazvány fordítása)

*Azonnal!*²

(Jelen exp. másolata magánlevél kíséretében közöltetik Betegh kmb.-sal.)

Katonai parancsnokságnak

Nagyszeben

Betegh kormánybiztos úr közölte velem a cs. és kir. Katonai parancsnokság 15/122 táviratát, valamint 45. sz. válaszát, mely utóbbiból úgy látom, hogy ez a különben nagyon ügyes funkcionárius az erdélyi románság megítélésében olyan egyoldalúságot és túlzást mutat, amely erdélyi magyar körökben sajnos nagyon elterjedt.

Véleményem szerint az erdélyi román lakosságnak csak csekély része hazaáruló szellemű. A túlnyomó többségnél erős nemzeti érzés párosul a — noha kissé langyos és passzív — lojalitással. Ez utóbbi aligha volna elég erős ahhoz, hogy egy román invázió ellenében tetterőt tanúsítson, de ez az esemény a román lelkület számára mélyreható válságot jelentene, amelyet a túlnyomó többség egyenesen elutasít.

¹ Az irat kötegében megtalálható a nagyszebeni katonai parancsnokság és Betegh kormánybiztos táviratváltásának keltezetlen, csupán a miniszterelnökségi beérkezést (1915 I/7) jelző gépiratos másolata. A táviratok szövegét kötetünkben I. az A irat 1. és 2. mellékletében.

² Piros ceruzával aláhúzva.

Románjaink nagy többsége oroszellenes érzelmű, és becsületesen igyekszik elkerülni a háborút Romániával. Ha bekövetkezne a háború, akkor úgy gondolom, hogy az ellenség által meg nem szállt országrészekben aligha fordulnának elő nagyobb mértékben felkelések, és a nyugalom ezeken a területeken könnyen fenntartható, az ellenség által megszállt területen azonban a román lakosság bizonyosan barátságosan fogadja a román hadsereget, és ezeken a területeken minden valószínűség szerint³ fel fog lángolni a román irredentizmus.

A román csapatok elleni harc a mi román katonáink hűségét is kemény próbára tenné, és aligha volna remélhető részükről tettekre, harcias magatartás és szívós, megbízható ellenállás.

Ilyen körülmények között csak helyeselhetem a Kormánybiztos Úrnak azt az óháját, hogy román csapatainkat mind más hadszíntéren vessük be, másrészt hangsúlyoznom kell, hogy⁴ parancsolóan szükséges a békés szellemű román köröket e felfogásukban megerősíteni, és hogy az elképzelhető legnagyobb hiba volna, ha minden művelt román ellenségként és árulóként kezelnénk, ami mellett hangsúlyoznom kell, hogy a politikailag gyanús elemekkel való bánás természetesen a politikai hatóságok területére tartozik, és a döntés joga esetleges ilyen intézkedésekről kizárólag az enyém, mint a felelős kormány fejéé.

Fogadja stb.

Budapest, 1915. január 7-én.

Tisza s. k.

D

1915 jan. 7

Gr. Tisza István miniszterelnök levele Betegh Miklós erdélyi kormánybiztoshoz az erdélyi románság magatartásának megítélése tárgyában¹

Ref. Zsinati Levéltár, Tisza-iratok 4:16/43
(Gépelv levél átütéses másolata)

Budapest, 1915. január 7.

Kedves barátom!

A nagyszebeni katonai parancsnokságnak tégedet felriasztó sürgönye magántudósi érdeklődés volt. Ma minden főhadnagy politizál és meg akarja menteni az országot, s politikai memorandumokat csinál, ahelyett, hogy kötelességét teljesítené.

Nagyon sajnálom, hogy e felhívásra olyan választ adtál, amelynek következményeivel nem lehetsz tisztában. Én, aki tudom, micsoda nehéz küzdelmet kellett Dél-Magyarországon vívnom, hogy mindent fel ne forgassanak a katonák, teljesen tisztában vagyok vele, hogy micsoda örület fognak Erdélyben művelni, ha a magyar kormány bizalmi közegei részéről ilyen tanácsokat kapnak.

Az ország belső rendjének fenntartására, a román intelligenciával szembeni eljárásra vonatkozó óhajtásaidat közölni kérek velem, de nem a katonákkal, akiknek semmi közük hozzá. Nagy nehezen vittem ki, hogy elismertessék a felelős kormánynak joga és hivatása, hogy ő legyen ezeknek az ügyeknek bírója, s az ország békés polgársága ne essék egy-egy éretlen subaltern tiszt szeszélyének martalékul.

³ Az utóbbi három szó Tisza írásával az áthúzott „biztosan” helyett.

⁴ Az előző bekezdéstől („A román csapatok...”) eddig Tisza s. k. beszúrása.

¹ Tisza s. k. rájegyzése: „Másolat. (Erdélyi románság)”.